

Chr. J. van Geel

EEN SCHRIJVENDE PARTICULIER

EEN SCHRIJVENDE PARTIKULIER

CHR. J. VAN GEEL

EEN SCHRIJVENDE PARTIKULIER

*brief aan J. A. Emmens,
waarin opgenomen een brief aan Aad Nuis*

CASTRICUM

STICHTING CHR. J. VAN GEEL

1982

INLEIDING

In november 1967 verscheen *Uit de hoge boom geschreven*, de tweede bundel van Chr. J. van Geel, die tien jaar daarvoor, in 1958, gedebuteerd was met *Spinroc en andere verzen*.

Uit de hoge boom geschreven bestaat uit honderdvijf gedichten, die op vijftien na geschreven werden tussen 1958 en 1963. In het moeizame proces van herschrijven en bijwerken dat aan deze publicatie vooraf was gegaan speelde vooral J. A. Emmens als kritische lezer een belangrijke rol. Op 13 januari 1968 verscheen in het dagblad *De Tijd* een kritiek op deze bundel van Kees Fens. Ongeveer tegelijkertijd werd Van Geel ontslag aangezegd als werkeloos hoofdarbeider, verbonden aan het Instituut voor Neerlandistiek van de Universiteit van Amsterdam, een regeling die hem een kleine uitkering bezorgde, een basisinkomen, dat hem in staat stelde zijn werk als dichter betrekkelijk ongehinderd te verrichten.

Het is onder de druk van deze omstandigheden dat deze brief geschreven werd.

Elly de Waard

Groet n.h. 20.1.68

Beste Jan,

Prof. Hellinga verzoekt om een onderhoud met prof. Emmens. Onderwerp: de (a)sociale positie van prof. Van Geel.

(Ontslag tot ± april uitgesteld – in juli komt een geheel nieuwe wet in werking – mij/ieder nog onbekend. Wel is duidelijk, men moest mij voordien kwijt.)

Het volgende is er geen kommentaar op, maar een ontboezeming om de ontboezeming.

Alles schijnt er op te wijzen dat ik niet alleen a-sociaal dus dichter ben (of andersom), maar dit ook blijkt te zijn als dichter onder dichters, als genre onder genres, etc. etc. Het blijkt niet mogelijk om mijn bedoelingen duidelijk uit te drukken, of, zeg het anders, kortom om contact te maken.

Nu zoek ik dit ook niet te doen, maar ik hoopte dat wie mij bezig zag in mijn terrarium – hoge zinken wanden waarover een enkele keer zich iemand buigt – iets zou kunnen *herkennen*, al was het maar dat men vaag vermoedde ongeveer hetzelfde te moeten doen, stond men in mijn schoenen.

Het kan ook anders beleefd: de tekenaar Van Boxtel zei na het zien van mijn tentoonstelling: 'ik zou doen wat jij doet als ik een beter/hoger mens was'.

Je begrijpt dat dit alles me er niet 'socialer' op maakt: men speelt de rol die men in het oog van de ander opvoert. (En

ik merk dat ik deze ook in andere, partikulierder relaties veel te gunstig gezien heb.)

Het is hier dus zwart en somber. Onder de nu bijna geheel gesloten deksel van mijn doos zal ik mij oefenen mijn irritatie nog feller en vollediger uit te drukken. Agressie is een gunstig teken, zeggen de machtigen. Er is niets veranderd: toen ik twaalf was deed ik de eed een boek *tegen* het leven te schrijven.

Pen noch inkt lokken jou? Ook de zwarte hoorn trekt je niet aan—vragen of niet? Ook al tekenen van macht, gelukkig maar, ik bedoel wie niet naar buiten treedt dan om opdrachten te geven is blijkbaar tevreden—waarmee ook.

Hierbij het stuk van Fens. Ik heb me sinds ruim twintig jaar juist opzettelijk van uitspraken en het geven van meningen in poëzie onthouden—geen kommentaar, zoals V. h. R. zegt—en daar komt Fens mij dank betuigen: het gebrek aan levenswaarheden, aan oudhoeren dus is mijn manko. Want dat verstaat hij onder ‘interpretatie’. De dominee ontbreekt pijnlijk. Niets is zo verraderlijk als wat men voor waarheid houdt, was het, nu door mij ‘geïnterpreteerde’ motto van Nietzsche dat ik als vaandel hief toen ik na de oorlog ter schole ging bij de poëzie.

In de niet verzonden brief aan Jany (misschien straks weer wel) schreef ik: ik weiger mijn poëzie tot een boodschap te bederven, tot een etiek te verbreden.

Als de schijn van a-sociaal weggestreken moet worden gaat men deze bij het jas aantrekken na afloop van de vergadering uit ontspanning juist suggereren: Hellinga tot hoge ambtenaar van Sociale Zaken: ‘dit is een geval voor het Ministerie van A-sociale Zaken’ (hartelijk gelach).

Daarmee eigenlijk alleen maar te kennen gevend dat hij de heren *goed* begrepen heeft (d.w.z. het tegendeel erkennen van zijn voornemen: dat hier niet van een *schijn*opdracht sprake is). Al grappend van begrip getuigen, d.w.z. zichzelf bewust maken. Vege tekenen van tekort schietende diplomatie.

Hellinga meent ook dat de heren die het ontslag bewerkstelligden zich zonder frustratie exkuseerden voor de korte termijn en niet omdat zij een bons van het Ministerie hadden gekregen. De vijand is dus zelfs vrijmoedig-waarborg voor zijn onverzettelijkheid.

De directeur van de arbeidsbeurs is overal *tegen*, zolang ik niet bij hem ingeschreven sta, d.w.z. zolang ik mij onttrek aan het web van de 'passende' arbeid. (Men kan iemand elke vorm van steun onthouden als hij zgn. passende arbeid weigert.)

Zo'n onschuldig lijkende vergadering heeft iets van een rechtszitting, van de inquisitie, van de sovjets. Er wordt trouwens ook echt over brood of dood beslist.

Mijn uitkomsten zijn:

ten 1ste, het verzet is de bevestiger der openbare orde.
ten 2de, Helen le Clercq van de Helen 's Afro Beat Dancers zegt: jaarlijks worden de jonge mensen die hier komen dansen lossier, vrijer en hipper, toch hebben er nog heel veel valse schaamte voor hun eigen lichaam. Daar moeten zij vanaf. Er zijn bewegingen die hun vulgair voorkomen. In dat geval vindt het publiek ze óók vulgair. Hebben de dansers dat gevoel van zich afgezet, dan vindt het publiek hun bewegingen ook niet meer stuitend. En hoe vrijer en openhartiger de mentaliteit van de danseres is, hoe beter zij danst.

ten 3de, men moet zijn a-sociale bezigheden verpakken in kwasi-sociale of sociale: geld bezitten of functie hebben.

ten 4de, je moet onverstoort worden, je moet 'bewegingen' – alle – als normaal of als duur verkopen: ambassadeur der kulturele waarden worden. (Trix en Claus komen op de tachtigste verjaardag van Jany in Bergen (volksfeest).

ten 5de, de cultuur zal a-sociaal zijn of zal niet zijn. Zo Jan, al dit geschrijf dient om mijn 'hoogheid' te bewaren.

Ik begrijp nu dat ik in vier boeken vier verschillende beelden van hetzelfde leven wil geven. In één opzicht lijken ze op elkaar: het is steeds iemand die onttrokken aan het gezicht in zijn woonwagenkamp in de regen *in zijn boeken* niet door de knieën wil gaan.

De konsekwentie is dan eigenlijk ook: alles weigeren, lof én blaam, prijzen en achteruitzetting en dáár de konsekwentie van zou eigenlijk het niet meer in tijdschriften publiceren zijn, deze schijnvertoning van zinloze sociabiliteit.

Dit maakt de weg vrij om meteen maar de derde bundel uit te geven. *Kom kiezen a.j.b. of zal ik je het boek sturen?* Hoe lossen we dit op??

Ik moet mijn zorgen bedekken met zwaar werk, met weer opnieuw zeulen aan een grafsteen = boek.

Het is jammer dat je achter ligt op mijn produktie, maar wij bepalen ons tot negatieve zinnen 1963 t.e.m. 1967.

Met hartelijke groeten, ook aan Marja, van de a-sociale doos in een doos in een doos in een doos.

Chris

ps Ware ik niet door de klapperende broodtrommel af-

geleid ik had E. de Jong's boek al uit gehad. Een best en boeiend geschrift. Ook lees ik De Woorden van Sartre – wat is het intellect 'slecht'!

IK BEN WAT U DENKT

En mijn vrienden? hier en daar een keffende pad
onder de grond, voor geen ontspanning meer te vinden.

TYMPANON')

De bel juicht en ongezien uit het onbekende
ergens vandaan loeien ten antwoord angstige mimen
met stierenstemmen terwijl de echo van de ') pauk
als onderaardse donder diep vreesverwekkend zich
verspreidt.

Aeschylus

SLOT VAN EEN BRIEF (met stijlzicht, sociaal verklaard)
(gefingeerd schrijven van een bedrogen dienstbode 19e eeuw)

In een onhandig gelijk heb ik u geschreven,
in een mengsel van half deftig en vulgair,
van potsierlijk sierlijk tot verbitterd eerlijk,
in een mengsel van gelijk, het air van u,
uw air met het mengsel van een meid.

PARKEREN

Met glazen ogen staan zij zij
aan zij te wachten voor de huizen,
soms start één schor en stottert weg.

AAP LOS

Men jaagt wat ons vermaakt
nors dansend op de lier,
soms apen naar de spits
en zegt:
hij bijt, het losse dier.

Tegelijk met jouw onwaardeerbare kattedel, de eerste
misschien wel in je later na-leven? vond ik een brief van
G.K. in faksimile in PC en Westenbroek's 'Van het leven
naar het boek', waaruit:

Nooit en streeelde er mijn wangen
Traan zo dierbaar en zo lief
Als die ik heb opgevangen
In de plooien van uw brief,
Zoenend hem zo menigwerven
Eer dat ik nog tenden was,
Vreezende eerder hem te derven
Hoe ik snel en snelder las.

'Welk een weerloos openliggend hart', merkt Verwey op
en van ons' Gerard zouden we kunnen zeggen: welk een
gespeeld weerloos openliggend hart. Wij worden verneukt
maar willen het graag geloven. Hoe mooi het zijn zou als
het echt was zie je bij Gezelle.

Mijn brief lag al klaar toen de jouwe kwam.
Straks stuur ik je een ontwerp van een brief aan Jany die
daarna rond zijn tachtigste in Tirade zou kunnen ver-
schijnen. Mijn bedoeling is dat je hem keurt, zowel voor
het ene als voor het andere doel. Ik stuit nog steeds op de

scherven van een impuls iets terug te doen. Voor een breuk met onze Pop ben ik geenszins bang, als het hem niet breekt, waarvan ik zeker ben. Onderwijl staat er in v.n. een innemend ingezonden stuk van hem: keurig en rustig. Om niet in herhaling te vervallen zwijgt Aad liever een tijdje als recensent. Maar 'liefst mondeling' (n.b.) zal hij zeker zijn mening eens geven. Voor de propaganda kan ik beter een kík geven voor de t.v. of in Carré zegt hij. Hij vraagt tijd om met de volgende en de vorige bundel zich in zijn Boom terug te trekken, zodat het positieve misverstand tot vruchtbare proporties kan uitbotten. Hij zal me daarna verbaasd doen staan. (Ik schreef hem n.l. naar verbazing hongorig te zijn en wel omdat het misverstand in het positieve de échte verbazing pas wekt. Wat men aanmerkt in het negatieve gaat toch langs me heen. nounou.) Dit is wel de ongelukkigste uitgave die ik ooit ondernam. Ik verwacht verder niets. Ik word als een aap in mijn eigen boom gedreven. Ik kom er straks verkleed als mens weer uit en hoop nooit meer in de buurt te komen van díe boom. Geert springt werkelijk op je geringste teken! (nu blijkt het luxe papier bij nader inzien geen luxe papier te zijn. En moeten de tien exemplaren overgedrukt op wat dan wel luxe papier mag heten.)

VLINDER*

Hij staat rondom gepoederd in de geur
van ongestadigheid bekend, geen creatuur,
geen dier is zo aan oppervlakte synoniem.

Zijn onberekenbare dans weet nooit hoe laat
het is, geen beest heeft zo de stille roep van vluchtig.

Hij draagt zijn tong als een horlogeveer gerold,
een hart dat tussen vleugels niet te horen tikt,
diep borende proever felle zomer elke bloem.

* Dit staat natuurlijk in verband met Fens' stuk: 'mijn oppervlakte mist diepte'.
'Geen eigen visie en geen eigen toon', m.a.w. ik besta niet.
Al zou hij gelijk hebben: wie bokst kan gelijk geven
(liggen), wie schrijft kan dat *niet*. (Het leven is geen sport,
nog minder een wedstrijd.) Mijn verzen zijn 'oefeningen',
ik ben nog op school en blijf daar wellicht. Als school-
meester zou F. dat niet moeten desavoueren.
Ik sluit hierbij een afschrift in van een brief aan Aad die ik
hem dacht te moeten schrijven en om de bladzij vol te
maken nog wat regelen van kunst.

De mens bestaat uit wat je hem verwijt.
Er is geen leven buiten leven in
de ander als je ogen mag geloven.

Een boom die in zijn ijlste takken
doorzichtig van de grond getild
zich schor zong op zijn stam zag ik
een winter bloot staan aan de wind.

Ik gaap in de storm,
ik lees een recensie.

Met arbeid krijgt men ijver uit de steen.

MEDITERENDE KOEIEN

De eendere koeien zijn nu minder koe,
meer poes of hond dan paard, ze liggen op
gevouwen poten in de regen,
hun lichaam is gras toegenegen,
waardeert opnieuw, hun kaak herkauwt,
dun rond de uier sluit de staart.

EEN EIND MEE OPLOPEN

Wie in zijn lijden heeft de langste ij?
Hij loop maar wat te zwetsen naast me,
de ijverige kunstenaar te prijzen,
mijn god, hij heeft geen tand meer in
zijn mond, zijn slapen grijzen.
Straks is hij dood, een zak waarop een steen.

DROOM

Een simplexfiets in plastic hing aan het
plafond naast fiets, naast fiets, een hoge schuur
met licht uit matglas..

Ik had vannacht een droom, zag een centrale,
een ouderwetse hal met wielen aan
de muur naast water dat zich dieper splitst,
veroordeeld om voor huizen blank te staan.

Ik zag het dorp van achteren en mooier
leek ieder huis dat zich naar grasland boog,
muren van oudheid bol op het flauw glooien
van nat vet gras naar een donkere boom omhoog.

KIJKEN OF UIT DE SLAAP GERED

Ik kijk naar buiten met gesloten ogen,
de takken zijn er waar zij moeten zijn,
aan bomen in de lucht.

Het labyrint,
dat ik mij toen ik jong was maakte, wijst,
gesloten van herhalen,
elk antwoord naar zijn vraag terug.

SIBERIË

De rijkdom van dit land ligt in de diepte,
tot aan het maaiveld reikt de bodemschat.

FORMULE

Ite, missa est
waarmee de diaken hen, die tot het
avondmaal geen toegang hadden, deed
heengaan,
(beladen met licht als de vleugels van mieren).

STOK

Voortdurend bezig enigszins
zich op zijn plaats te houden,
een vlaggestok, te grote vlag
in een te sterke wind.

ZO EN ANDERS

Er ligt in ons een meer van steen
een stenen onrust woont in ons
en om daarover uit te zien
en om daarover uit te zien
trotseren wij en spannen wij
ontkennen wij, bewegen wij
ons in.
ons niet.

KAPEL

Er zit in mij geen pit;
een tong om uit te strekken,
de zachte bolster dat
ben ik.

VOORSPELEND DROMEN

Ik droomde dat mijn moeder mij opbelde
die middag belde mijn moeder mij op.

DE ARMEN VAN HET SLUISJE

Met mist begon de dag,
in mist heb ik gelopen
waar geen de ander zag,
mist die door nacht verdicht
door nacht werd weggenomen.

DE LEGE PLEK

Hier waar de bomen stonden put
de wind zich uit als zocht hij naar
hun orde,

hij weet van vloek en ongemak
geen raad, keert op zijn vleugels om
de sterren,

die trekken over hem van kim
tot kim, het dichte zenith door,
hun net.

VOORLOPIG GEVESTIGD

Men beukt rondom het land als joegen reuzen
konijn en haas met reuzenbalk en -knots.
Ik zit verborgen in mijn tent hier goed,
geen bom, mijn speer spreekt eeuwig jong tot mij.

VREUGDE

Wat te genieten viel
genoten wij
in kleine deeltjes dood.

en nog een oude:

Met een lantaren zoekt men
naar wat ons overleeft,
het wild van de ziel, de hoek
om afgemaakt te worden.

Als je er wat voor Tirade uit wilt halen, mag dat natuurlijk.
Ik sluit door met klem te wijzen op de aanhef: prof. H.
verzoekt prof. E. te spreken!

Groet n.h. 26.1.68

Beste Aad,

het is allemaal heel mooi wat je zegt, maar niet erg afdoende voor wie zijn boek in puin ziet rijden door zwijgen of onverstand.

Er moet tenminste *één* kritiek zijn die althans benadert wat b.v. een lezer als Jan er in weet te waarderen (en Vestdijk). Hierbij de enige ernstig te nemen kritiek die tot nu toe verscheen. (Meer verwacht ik er niet, dan op zijn best Bernlef in de Gids die natuurlijk, als alle primitieven, de diergedichten het beste zal vinden, maar bij lange na geen Buddingh' . . Jammer eigenlijk dat ze apart staan.) Doe ik dat – ernstig nemen – dan stuit ik op een mengeling van perfiditeit, een soort infaam jezuïtisme. Met de middelen der lof iemand de doodsteek geven is nog maar de eerste indruk. Als het kan, zeg er iets over zodat mijn bevooroordeelde indrukken wat vlugger gesorteerd raken. Deze binnen-literaire-tekst-lezer somt nl. persoons-eigenschappen* op die, soms, geloof ik, wel raak zijn. Hij vraagt zich echter geen moment af *waarom* iemand schrijft zoals hij schrijft. Ik ben na de oorlog begonnen mij over te schrijven, te herschrijven onder het motto van Nietzsche: 'wij worden door niets zo verraden als door wat wij voor de waarheid houden' (vrij geciteerd) en ik ben daar nog mee bezig. Onder waarheid valt ook 'totaalvisie', de 100% 'eigen toon' die F. mij ontzegt. Zijn verlangen naar 'gedachten', 'interpretatie' is het ongeduldige verlangen van de zinzoekende dominee. Schrijven om zichzelf wil,

zonder kommentaar (v.h.R.) en zeker daarvan niet uitgaand, zweefde me voor ogen.

M.a.w. Ik ben niet iemand die zijn stof beheerst,
ik ben nog bezig naar mijn stof te groeien.

en dit, voor wie het niet begrijpen, is mijn stof.

In dit verband wijs ik er op dat je niet met drie maar met vier bundels (ongerekend een tussentijdse verrassing) in je Boom moet kruipen, zoals je voornemen is. Dat is dan wel ongeveer het verzamelde werk en ik geef je groot gelijk – het is dezelfde grond waarop ik o.m. vind dat je niet dient te publiceren voor je hieraan toe bent – maar het wordt ondertussen wel wat laat: 1975!

Je laat het recht van de auteur nu voor jou gelden en zwenkt niet mee met hem die om praktische redenen inbreuk op zijn ideaal maakt – maar ook zonder dit mij al schrijvend invallend ‘verwijt’: het is een schaars zonnetje dat de bomen overeind houdt, ook als het pikt,
in alle bescheidenheid,
Chris

* Ik neem ze hier over voor de helderheid:

1. ‘Je zou kunnen zeggen dat v.g. beschrijft, maar niet oproept, hij benoemt, maar dringt niet in het benoemde door’
2. ‘Zij blijven bij de beschrijving van het waargenomene te vaak stilstaan; het beschrevene gaat te zelden iets betekenen.’
3. ‘Zij hebben de metamorfose niet ondergaan die een werkelijke visie bij de dichter hun opdringt. De dichter trekt het waargenomene vaak te weinig binnen een eigen wereld.’

4. 'Hij heeft zijn eigen kijk op de dingen om hem, maar hij heeft er te weinig zijn gedachten over.'
5. 'Hij interpreteert te weinig en noemt te veel.'
6. 'Afwezigheid van eigen toon'.

(De rest schenk ik je) is nòg trager en van véél mindere kwaliteit.

Wat alinea 1 betreft: zeer juist: ik verdedig niet, ik constateer en beaam. Ik bijt niet (zich vastbijten), ik proef.

Wat 2 betreft: iets gaat zoveel betekenen als de lezer meebrengt—ook 'ick en weet niet wat' is betekenis.

3: ik dring mijn gedichten geen visie op dan die er juist zonder opdringen in gaat zitten. Vaak ook gaven ze zichzelf hun visie of nam ik hun visie over. Ik ben, als het gezegd móet, tegen de metamorfose, tegen de kunstenaar die daar als type bijhoort en tegen de veroveraars van een eigen wereld. Niet tegen de veroordeelden tot een eigen wereld. Het verschil is dat de eersten hun wet opleggen, de tweeden aan hun wereld willen ontkomen, er niet gelukkig in zijn. Zo ook daar de terreur niet minder is, het is niet die van de Grote Persoonlijkheid, van de geslaagdheid, van de rol, van de akteur. De kunst zal a-sociaal zijn of ze zal niet zijn.

4: Wie een eigen kijk heeft heeft gedachten, wie gedachten heeft heeft niet altijd een eigen kijk. En mijn gedachten *erover*, deze poedersuiker, heb ik nooit.

5: Ik tart Kees één regel of deel van een regel aan te wijzen die *noemt* zonder te interpreteren. En zelfs als deze is te vinden zal aantoonbaar zijn dat dit 'noemen' zijn functie heeft en daarmee aan de interpretatie deelneemt.

6: dat kan best waar zijn, al heb ik er zelf in het geheel geen last van: ik ben steeds in mijn eigen regels als in een te mooi huis thuis.

Ik denk dat Fens van een bepaalde konventionele dichteropvatting uitgaat, die o.a. graag opziet tegen profeet en Vader, de mythologische behoefte heeft *te vereren* – aan dit alles ligt de religie – ook buiten F's R.K. isme – ten grondslag. (De vernielzuchtige smeerkezen die, 'het wortelen in het gewone, het ongehinderd staan in zand' beletten.); en dat ik daarin niet pas. Zo is het, ik ben geen dichter maar ook niet dichtelijk. Bij de Tijd staat daar doodstraf op. Ik ben een schrijvende partikulier die echter wel hoopt voor dichter door te kunnen gaan omdat hij sociaal afhankelijk is en schrijven tijd kost. Het dichterschap dus als zand in de ogen van de goegemeente. Ware ik gefortuneerd, ik leefde ver buiten de grenzen van de Kees-honden – mentaal ben ik dubbelop getraind, heb zelfs de grootheid van de geringheid zoals je ziet. Het moest van het hart, je benen zijn lang genoeg om het al springend te ontwijken.

C.

AANTEKENINGEN

- pag. 7: 'de (a)sociale positie': Van Geel was door toedoen van Prof. W. Gs. Hellinga, toen hoogleraar aan het Instituut voor Neerlandistiek, in de hoofdarbeiderregeling terechtgekomen.
'Mijn tentoonstelling': tentoonstelling van tekeningen, objecten, en schilderijen in het Stedelijk Museum van Amsterdam, in 1961/1962.
- pag. 8: 'Fens': zie bijlage
'V. h. R.': Gerard van het Reve
'Jany': A. Roland Holst
- pag. 9: 'schijnopdracht': via de hoofdarbeiderregeling werd Van Geel verondersteld het Instituut van varianten van gedichten te voorzien en soms college te geven. Het eerste is regelmatig, het laatste één keer gebeurd.
'directeur van de arbeidsbeurs': één van de lieden uit de commissie die over het ontslag moest oordelen.
- pag. 10: 'negatieve zinnen': één van de werktitels van wat later *Het zinrijk* werd
- pag. 12: 'G. K.': G. K. van het Reve
- pag. 13: 'Aad': Aad Nuis; Nuis had enkele typoscripten ter lezing toegezonden gekregen.
'Geert': Geert van Oorschoot
'luxe papier': van elke bundel liet Van Geel altijd een aantal exemplaren op luxe-papier drukken en in leer inbinden.
- pag. 14: 'regelen van kunst': een toespeling op de titel van Emmens' proefschrift *Rembrandt en de regels van de kunst*.

bijlage

POËZIE VAN WAARNEMINGEN

Meer dichterlijk dan dichter

Dat hij sinds zijn debuut met de uitgebreide bundel 'Spinroc en andere verzen' negen jaar liet verlopen vóór hij tot een tweede iets beperktere bundeling overging, kan bewijzen dat Chr. J. van Geel een weinig roekeloos dichter is. Zijn poëzie uit de tweede bundel, die 'Uit de hoge boom geschreven' heet, toont hoe weinig onberaden hij te werk gaat.

De merendeels korte of heel korte verzen doen uiterst verfijnd aan in waarneming en verwoording van de waarneming. Elk woord wordt weloverwogen, niet het minst in zijn betrekkingen tot de omringende woorden; de beeldspraak is er zelden naast, hoewel niet vaak verrassend, wel soms gelukkig, evenals het op nieuwe wijze gebruiken van vaststaande uitdrukkingen, zoals in de regel 'Vroeg in de ochtend geeft stilte gehoor'.

Bij eerste lezing van de bundel komen de hier genoemde trekken het scherpst door. Wie Van Geels debuut in gedachte heeft, kan ook vaststellen, dat de wijze van waarnemen minutieuzer is geworden, gevolg mede hiervan dat de waargenomen objecten in veel gevallen 'kleiner' zijn geworden en wanneer ze al groot zijn, de dichter het geheel in als sprekend ervaren details tracht te beschrijven. Onaangenaam doet de poëzie bij eerste lezing niet aan, vaak is ze zelfs gewoon fraai, een enkele keer op de wijze van 'fraaie handwerken'. Wat wel treft en op de duur wat gaat hinderen is een zekere monotonie, die, bij nader toezien veroorzaakt lijkt te worden door gebrek aan spanningen tussen de verschillende delen van het gedicht en ook tussen die van de versregel. Een verademing is dan het breed uitlopende vers 'Bij', dat zich als een complete werkelijkheid laat lezen; de lezer wordt niet onderbro-

ken door in sommige verzen aanwezige dode punten; er is hier sprake van een totaal-waarneming, die geleid wordt door een totaal-visie; het vers laat zich niet opdelen in al of niet fraaie details, zoals dat bij veel andere gedichten wel het geval is.

Vraagt men zich af waarvan die monotonie – door spanningloosheid – het gevolg is, dan zal de oorzaak zeker gezocht moeten worden in het uitsluitend visuele karakter van de gedichten. De dichter beschrijft gedetailleerd en precies wat hij waarneemt. Met die vaak knappe verwoording van de waarneming is het vers dan vaak echter op. Je zou kunnen zeggen, dat Van Geel beschrijft, maar niet oproept, hij benoemt, maar dringt niet in het benoemde door. Zijn gedichten zijn veelal natuurverzen; je zou ze ook in andere zin naturalistisch kunnen noemen: ze blijven bij de beschrijving van het waargenomene te vaak stil staan; het beschrevene gaat te zelden iets betekenen; het object ondergaat de verfijning van de zeer gespecialiseerde zinnen van de dichter; je ziet als lezer zee, bomen, dieren, grond, hout anders, maar ze hebben niet de metamorfose ondergaan die een werkelijke visie bij de dichter hun opdringt. De dichter trekt het waargenomene vaak te weinig binnen een eigen wereld, waardoor het ineens nieuwe en verrassende perspectieven kan gaan tonen. De dichter heeft zijn eigen, vaak oorspronkelijke kijk op de dingen om hem, maar hij heeft er te weinig zijn gedachten over. Hij interpreteert te weinig en noemt te veel. En die afwezigheid van interpretatie en veelvuldigheid van benoemen veroorzaken, dunkt mij, de monotonie. Bij een gelijk blijven van de waarnemingen en de verwoording daarvan had de hele beschreven buiten-wereld een nieuwe, eigen gedaante kunnen krijgen door een eigen toon der gedichten. De beschreven waarnemingen liggen nu in een veld van wit, zonder dat dat wit de voor de aard van het vers noodzakelijke stilte wordt. Hoe merkwaardig het ook kan zijn bij zulke in woordkeus en woordgebruik uitgewogen verzen: door afwezigheid van eigen toon, doordat de woorden veelal naast elkaar blijven staan en niet in een groter ge-

heel van een eigen visie (en die visie kan zich ook in de toon verraden) zijn opgenomen, worden de woorden te vaak te veel; de verzen lijken dan te druk. Laat ik een willekeurig voorbeeld citeren: 'Avond in juni' heet het volgende vers:

De heldere lucht van de avond tilt het oudste blauw.
Twee paarden, grote pauwen schaduwen
elkaar, de nek gekruist, hun staarten ruisen.
De wei stijgt in zijn naderende einder, schrompelt
omhoog, mist valt het land te voet, de aarde krimpt,
het water, rimpelend, het laatst.

Men kan moeilijk zeggen dat dit niet fraai gedaan is; onverwisselbaar lijken de genoemde objecten evenwel niet. De benoemingen maken een vrij willekeurige indruk; een dwingend verband doet zich niet voor, hetgeen het vers in een aantal knappe detailwaarnemingen uiteen doet vallen, die samen een sfeer van avondstille oproepen; het vers is een vluchtige impressie, en na twee keer lezen ben je klaar voor de volgende impressie. Het geheel mist een ritmische en verbale samenhang waardoor de 'avond in juni' de 'avond in juni' van Van Geel wordt.

Van veel verzen uit 'Uit de hoge boom geschreven' zou ongeveer hetzelfde gezegd kunnen worden. Er zijn echter ook uitzonderingen; ze staan voor het grootste deel in de afdeling 'Laag bij de grond' (waarin ook het al genoemde 'Bij' voorkomt). Een gedicht als 'Padde' verraaft wat Van Geel ook kan. Niet alleen kijken, maar ook zien, in een dier een wereld oproepen; hij laat hier geen padde zien, maar scheidt hem naar zijn visie en gelijkenis. Het korte vers 'Slak' is ook zo'n geslaagd specimen. Ik citeer het hier:

Wie, naar waar, kan verhuizen als slak?
Zijn tenen kunnen geen steen overslaan
en elke diepte heeft zijn oppervlak.
Wie zijn kamer verlaat, zal vergaan.

Het tekort van vele andere verzen laat een gedicht als 'Om een lijsterbes' zien; hier gaat waarneming over in een visie; er ontstaat een totaal gedicht, waarin haast elk onderdeel zinvol functioneert. Kleine verzen van deze kwaliteit staan er jammergenoeg te weinig in de bundel:

Twee witte vlinders stijgen
boven de bloesem van
een lijsterbes als fladdert
los bloesem weg. Als was de bloesem
een tros vlinders.

(Ik vraag me af, of de laatste zin niet net iets te veel is). Om een uitspraak van de dichter om te keren en toe te passen op veel verzen uit de bundel: en elk oppervlak heeft zijn diepte en die laatste wordt in Van Geels verzen te vaak niet zichtbaar; je ziet uiterst fijn geciseleerde oppervlakken, die, als er geen uitzonderingen waren, konden bewijzen dat Van Geel meer dichterlijk dan dichter is.

Kees Fens, in *De Tijd* van 13 januari 1968

COLOPHON

Een schrijvende partikulier van Chr. J. van Geel, bezorgd door Elly de Waard en Daan Cartens, verscheen in februari 1982 in opdracht van de Stichting Chr. J. van Geel te Castricum. De tekst werd gezet uit de Baskerville en gedrukt op crème getint offset door Drukkerij Hooiberg te Epe. De oplage bedraagt 300 exemplaren die bestemd zijn voor de donateurs van de Stichting Chr. J. van Geel.

© Stichting Chr. J. van Geel, Castricum 1982

